
KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Book reviews

AZ ANTIKOMMUNIZMUS A TÖMBÖKRE OSZTOTT VILÁGBAN

A MARKSIZAM U SVETU CÍMŰ FOLYÓIRAT 1985. ÉVI
9—10. SZÁMA

Az antikommunizmus a világ egyik legbonyolultabb jelensége, mert közvetlenül kapcsolódik a közösségi élet egyik legcsodálatosabb jelenségéhez, ahhoz, hogy az emberek nemcsak elfogadják a világot, az adott társadalmi rendszert, hanem abban még dicsőíteni is tudnak egyes dolgokat, sőt boldogok tudnak lenni. Mindig csoda volt, hogy a rabszolgák, a jobbágyok vagy akár még a legprimitívebb társadalom borzalmas nélkülözései között élők is elviselik az adott körülményeket; amit persze korántsem lehet megmagyarázni pusztán az állam erőszak-apparátusával, hiszen nincs olyan erőszak, mellyel szemben az ember nem tudná az öngyilkosságot választani, tehát ahhoz, hogy ilyen körülmények között ne legyenek öngyilkosok elsősorban ideológiai, főképp vallási hatóerők egész bonyolult rendszerének kell működni. Hogy az embert az adott társadalmi keretek közt tartsa, ennek hatóeszköztárát a kapitalizmus emelte a tökély legmagasabb fokára, amit csak a forradalmi rendszerek tudnak felülmúlni, de csak addig, amíg a lelkesedés tart, utána ők is igyekeznek egyet s mászt kölcsönözni a kapitalizmusnak ebből a gazdag tárházából.

Az antikommunizmus a kapitaliz-

mus által létrehozott mechanizmusnak nagyon lényeges része, olyan bonyolult szociológiai-pszichológiai szövevény, hogy egy rendszerrel — amelynek számos hibáját nemcsak a marxisták tárták föl, hanem az elidegenülés sok jelenségét világosan látó, egyáltalán nem marxista, humanista írók és gondolkodók is — el tudja hitetni az emberekkel, hogy maga a tökély. És mindenki, aki ezt a tökélyt megkérdőjelezi, nem egyszerűen másként gondolkodó ember — akinek véleményét a szabadságra és az emberi jogokra esküvő rendszernek meg kell becsülnie —, hanem az ördöggel cimboráló sátán lelkű gonosztevő, akit el kell tiltani bizonyos állásoktól, ahol lehet, ki kell közöszíteni, mindenképpen lehetetlenné tenni és vele ijesztgetni a jámbor szavazópolgárt. Most már világosan látjuk, hogy ennek az antikommunizmusnak a létrejöttébe beleépülhettek a sztálini korszak borzalmi, de még korábbi események is. Elég csak arra gondolnunk, milyen hisztérikus antikommunista propaganda folyt az októberi forradalom ellen, amikor az még csak a világ átalakításának ragyogó eseménye volt, mennyire próbálták ezt az antikommunizmust primitív fegyvertárként bevetni a Szovjetuniótól elha-

tárolódó, a nyugati parlamenti demokráciát igenlő eurokommunista pártokkal szemben is, és máris világos elöttünk, hogy a lényegét nem az ilyen vagy olyan hibában vagy elferdülésben, hanem az irracionális eszmerendszerben kell keresni, ami a boszorkányüldözéshez hasonlítható.

A Marksizam u svetu című folyóiratnak ez a száma nem is vállalkozik arra, hogy teljes egészében feltérképezze ezt a bonyolult társadalmi jelenséget, sőt esetleg még hiányérzete is támad az olvasónak, amikor a cikksorozat végére érve azt tapasztalja, hogy milyen leszűkített képet kap. Ez azonban nem kisebbíti azt, hogy a folyóirat e számának szerkesztői érdekes válogatást adnak és a külföldi folyóiratokból átvett cikkek az antikommunizmusnak sok lényeges vonatkozását — például a hidegháborúban játszott szerepét tárlalóan feldolgozzák.

A cikkek ugyanis tulajdonképpen az antikommunizmusnak csak a hidegháborúhoz kapcsolódó részével foglalkoznak alaposabban, legelőször is a két tömb és a két szuperhatalom közti vetélkedésben betöltött szerepét vizsgálják. Arra világítanak rá, hogy ha nem lenne a Szovjetunió, akkor az USA-nak ki kellene találnia, hogy segítségével elérhessen bizonyos ideológiai propagandacélokat, vagyis alakítsa a közvéleményt. Ez a szerepe kettős vonatkozásban is megnyilvánul. Közép-Amerikában azelőtt a német veszéllyel indokolták az amerikai beavatkozást — mint 1914-ben tették Haiti megszállásakor, vagy 1916-ban Mexikó megtámadásakor most ugyanazt teszik, csak a szovjet veszély emlegetésével. Másrészt a fegyverkezési versenyt indokolják ezzel — miközben még az európai erőegyensúlyt is csak a szovjet rakéták és a földön elhelyezett amerikai rakéták arányával mérik. Mindez alkalmas arra is, hogy kikényszerítsék a szövetségeseknek az

amerikai politika mögé való felsorakozását.

Ezt kiegészíti annak a konkrét feltérképezése, hogy az antikommunizmus milyen belpolitikai szerepet játszik a hidegháborús korszakban. Világosan látják ugyanis, hogy a hidegháború korszakában az antikommunizmus és annak sajátos megnyilvánulási formája, a McCarthy-izmus olyan szerepet kapott a nyugati tömbben, mint a „titóisták” üldözése a keletben, vagyis a belső kohézió és a „nemzetközi helyzet fokozódik” hangulatának, az állami terror légkörének megteremtését szolgálta. Ennek a szerepnek kettős vonatkozását dolgozzák fel, egyrészt magát a McCarthy-izmus, amivel kapcsolatban érdekes fejtegetést olvashatunk az állami és a politikai, erőszak-apparátus közti megkülönböztetésről, annak kimutatásával, hogyan vált a McCarthy-izmus csak közvetve kapcsolódva az államhoz, a közvélemény és egyéb hatóeszközök felhasználásával — az erőszaknak egy igen sajátos rendszere mindennel szemben, ami haladó. Másrészt hasonló elmélyültséggel elemzik a sajátos nyugat-németországi társadalmi-politikai helyzet kialakulását, ami-vel kapcsolatban olyan meglepő adatokat is olvashatunk, mint az, hogyan működtek közre az amerikai megszálló hatóságok nemcsak a Kommunista Párt, hanem minden haladó mozgalom és szervezet tudatos visszaszorításával — egy sajátos politikai légkör megteremtésében.

Az egész gyűjteményen végighúzó-
dó fenti központi mondanivalón kívül e számnak még két cikket emlí-
tenénk meg külön. Az egyiket azért,
mert ennek az antikommunizmusnak
egy sajátos mozzanatát — az USA
és Korea viszonyát dolgozza fel, an-
nak alapján, hogy még a koreai há-
borúban közvetlenül részt vett Kína
is időközben majdnem hogy amerikai

szövetséges lett, ugyanakkor Észak-Koreát még mindig nem ismeri el egyetlenegy nyugati ország, sőt még Japán sem és az USA harminc évvel a háború befejezése után még mindig a hadiállapokra jellemző kereskedelmi zárlatot érvényesíti Észak-Koreával szemben. A másikat pedig azért, mert egy szovjet cikk a Vaprosszi filozófii című folyóiratból alkalmas annak illusztrálására, hogy a tömbhatárok másik oldalán hogyan néznek erre a jelenségre. A

szovjet cikk ugyanis az antikommunizmust csak ebben a leegyszerűsített formában látja, vagyis pusztán a szovjetellenességgel azonosítja és ennek alapján abban négy korszakot különböztet meg: 1946-tól az 50-es évek végéig, utána a 60-as évek végéig, majd a harmadik korszakot a 70-es évek végéig és a legújabb korszakot, amely a 80-as években kezdődött.

BÁLINT ISTVÁN

Branko Balj

MARX SZÁZ ÉV MÚLTÁN

(Marks nakon sto godina, szöveggyűjtemény; sajtó alá rendezte és az előszót írta Rade Kalanj, Globus Kiadó Zágráb, 1984.)

(Tartalom: Elmar Altvater: Államforma, államformák; Samir Amin: A szocializmus Ázsiában és Afrikában; Marcello Cini: Marx Károly, a tudós; Lucio Colletti: Marx száz év múltán; Giulio Girardi: A marxizmus és a forradalmi vallási rapasztalatok; Wolfgang Fritz Haug: A filozófia camera obscurája; Heller Ágnes: Marx és a korszerűség; Ivan Kuvačić: A társadalmiszerkezet marxi megközelítése; Henri Lefebvre: Marx centenáriuma; Cesare Luporini: Marx történelemszemlélete; Oscar Negt: A marxizmus megújítása és annak szükségessége; Gajo Petrović: A marxi gondolkodásmód lényege és időszersége; Massimo L. Salvadori: Marx és a marxizmusok; Adolfo Sanchez Vazquez: A fiatal Marx emberképe; Predrag Vranicki: Tizenhárom tézis Marxról.)

A marxi eszme időszersége

A marxi eszme időszerségéről beszélve elsősorban azt kell szem előtt tartanunk, hogy milyen örökséget hagyott ránk és mit eredményezett: „... Marx a történelemszemléletben, a történelmi időben és az emberi lényben összegződő eszmék, fogalmak és koncepciók sokaságát hagyta ránk” (Lefebvre 220. o.) valamint azokat a társadalmi és politikai mozgalmakat, amelyek eszméiből táplálkoztak, hogy a gyakorlati megvalósulás során ennek az

eszmének a teljes megvalósulására kerüljön sor — magának a forradalmi fordulatnak véghezvitele következzen be. Ilyen történelmi esélyei vannak például az öngazgatásnak, amely nem csak a szocializmusba vezető utak egyike, „hanem annak lényege” (lásd: Predrag Vranicki: Az öngazgatás mint permanens forradalom című könyvét, amely a Cekade SHZ kiadásában jelent meg Zágrábban, 1985-ben). Az öngazgatásnak akkor van erre esélye, ha áthidalja a politikai megalapozottságával járó nehézségeket. Massimo